

IZRAELITA

TANÜGYI ÉRTESÍTŐ.

 Felelős szerkesztő SZANTÓ ELEÁZÁR.

Megjelen havonkint egyszer. — Kiadja az „Orsz. magy. izr. tanító-egyesület”. —
 Előfizetési ár: Nem tagok számára egész évre 2 frt. — Az egyesület tagjainak díjmen-
 tesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Ózer Zsigmond egyleti pénz-
 tárnokhoz Klauzál-utca 4. szám küldendők. — Szerkesztői iroda: Sip-utca 12. sz.

Zsidó gymnasium.

A zsidó gymnasium kérdése már évek óta kísértet, a lapok is már bőven foglalkoztak vele, a zsidófalók serege pedig az országgyűlés elé hurcolják évről évre. Már az utóbbi körülmény egymaga is elég bizonyítéka volna annak, hogy nem kell; de óvjuk meg tárgyilagos ítéletünket.

Akár szükségesnek találjuk a zsidógymnasiumot, akár fölöslegesnek, elfogulatlanul hányhatjuk meg a dolgot, mert legmegrögzöttebb elleneink sem vitázhatják el azt a kiváló erényünket, hogy gyermekeinek nevelésdolgában nincs áldozatkészebb ember mint a zsidó szülő. A gymnasium kérdése tehát távol sem anyagi kérdés. És hogy a kor kívánalmái elől sem zárkozik el a zsidó, azt is számtalanszor bebizonyította és legkiváltképpen a népiskola körül. Midőn hazánkban az új kor hajnala hasadozni kezdett, midőn a nemzet a haladás és felvilágosodás terére lépett, a zsidók egy perczig sem haboztak a nemzetet e téren hiven követni; a negyvenes években már a haza nagyobb zsidó községeiben jól berendezett magyar szellemű népiskolákat találunk, a zsidóság még nem volt megmagyarosítva, már voltak magyar papjai és magyar tanítói. Löw, Zipser és Ehrlich már a negyvenes években a magyar nemzet missiójában működtek. Még kis községek is már akkor alapítottak zsidóiskolákat. Csak egy példát akarok fölhozni, hogy egyszersmind a kegyelet adóját lerohassam egy férfit irányában, kinek gyermekei ma joggal a hazai zsidóság előkelő családjai közé tartoznak. 1840-ben Wertheim Mózsés a Székesfehérvárott köztisztviselőként élő Wertheim család apja, zsidó népiskolát alapított K.-Sz.-Péteren, mi nem sokára az egész megyében utánzásra talált. A magyar nyelv tanítására pedig a pápai reformatus kollégiumból alkalmazott reformatus pap jelöltek, mert magyar zsidó tanító még akkor gyéren akadt. Ha elleneink csak ezt az egyet rónák fel nekünk érdemül, ha meggondolnák: ha a rácok és oláhok, kik most már szerbek és románok és a tótok csak a mi buzgalmunk tized részével viseltettek volna a nemzeti ügy iránt, e haza ma sokkal boldogabb, sokkal erősebb és mindenesetre egységesebb volna. Tény tehát az, hogy nem érzék és értelem, vagy áldozatkészség hiánya az, mi a gymnasium fölállítását hátráltatja, hanem egészen más valami. Kérdem: miért állítunk éppen gymnasiumot? Miért nem reáliskolát, vagy ipartanodát? Felelet: mert a többi felekezeteknek is vannak gymnasiumai. Ez oly egyszerű, hogy az ember azt hinnié az megdönthetetlen érv, pedig mi sem gyarlóbb ezen érvnél. Ha a kormánynak attól kellene tartania, hogy a zsidók, ha már állítanak gymnasiumokat, olyanokat fognak állítani, a

milyenekkel bírnak a szerbek, románok és az erdélyi szászok, bizon a kormány maga volna az, a ki a mozgalmat elnyomná és inkább még egy tuczat állami gymnasiumot állítana fel. De a protestans iskolák! No, ezek története pedig legjobban bizonyítja, hogy a középiskolák főtartása nem tiszta felekezeti érdek. A protestans iskoláikhoz nagy nemzeti érdekek fűződnek. Eltekintve attól, hogy a protestansok iskoláikat nem csak vallásuk érdekében állították föl, hanem a protestans nemesség politikai állásának megmentésére a megyében úgy mint az országgyűléseken. A protestansok véres háboruk után a különféle békekötésekben biztosították maguknak azt a jogot, hogy iskoláikat főtarthassák. A különféle kormányok örömezt oszlatták volna föl a protestans iskolákat, ha módjukban állott volna. A Bachkormány kemény tusát vívott a protestans iskolák ellen, mert abban a szomorú korszakban mint a magyar nyelv és szellem valódi bástyái szerepeltek; a protestans iskolák nem alkalmazkodtak az osztrák középiskolai kötvényekhez és a német kormány megvonta tőlük a nyilvánossági jogot; a protestansok nem törődtek a nyilvánossági joggal és fentartották iskoláikat régi szervezetükben mint vallásuk és a magyar nemzetiség védbástyáit. Ezt tudja a kormány, tudja a nemzet és azért a kormány a protestans iskolákat nem bántja, annak daczára, hogy ezek önállása mellett meg kell tőrníe a nemzetiségi gymnasiumokat és más féle nem épen magyar szellemű középiskolákat, holott fontos igen fontos államérdekek megkivánnák, hogy ilyenek ne is létezzenek, hogy a középiskolák egészen a kormány kezeiben legyenek. A magyar államnak az lesz a legszerencsésebb napja, mikor a protestansok oly biztosítottak fogják találni autonomiájukat, nemzetiségüket és politikai állampolgári helyzetüket, hogy a középiskolák saját fentartásáról lemondanak, mert csak akkor lesz összes iskoláinkban magyar szellem, mit semmi féle középiskolai törvény, nem pótolhat és nem is fog pótolni soha. Az állam tehát nem kívánhatta és most sem kívánja, hogy a felekezetek középiskolákat teremtsenek. Ez az állam dolga és nálunk sem jutott volna fölszínre ezen középiskolai kérdés, ha lelketlen emberek minden áron zsidókérdést nem akarnának teremteni és azoknak mentek lépre azon zsidók is, kik a zsidógymnasiumot feszegetni kezdték. Nincs azonban kizárva, hogy a pesti izr. hitközség, mely mintegy 60.000 lelket számlál a helyi érdekek kívánalmi kielégítésére egy gymnasiumot akarna állítani, ez azután az ő dolga, ez nem oly országos ügy, melyhez még a vidéki községek is kellene kontribuczió alá vetni. De fontoljuk meg a d'ogát jól. Ha a pesti hitközség fölállítaná a gymnasiumot, akkor ellenfeleink majd zaklatják hitsorsainkat Miskolczon, Szegeden, Kassán, Pécsen és mindenhol. Ezért jobb, ha a jog terén maradunk. A középiskola az állam ügye és ez annál inkább ott, hol maga az állam a népiskolát a felekezetnélküli álláspontra iparkodik terelni. Lehetséges-e az, hogy ott a hol a népiskolát közösítik, a felsőbb iskolában felekezetek szerint akarnák szétválasztani?

Azoktól pedig, kik a zsidó gymnasium fölállítását oly nagy hévvel szorgalmazzák azt kérdezem: talán az egyetemet végzett ifjuságunk már oly tömegesen alkalmaztatik a közigazgatásban, a törvényszékeknél és a tanügy terén, hogy magunk gondoskodjunk a zsidó szellemi munkások fölszaporításáról? A 64 zsidó vallásu fővárosi bizottsági tag még egy árva aljegyzőt sem birt bevinni a fővárosi hivatalokba, minden tekintélyük, betolyásuknál, pedig az adó oly nagy része zsidóktól ered. Ne bántuk tehát a gymnasiumot. Ha van tettvágyunk, van elég tér, hol ezt a zsidóság dicsőségére érvényesíthetjük. Eddig még ott állunk, hogy a gazdag, ősi régi zsidó irodalom még egy lapját sem adhatjuk ki magyar nyelvben. Tegyük inkább valamit a magyar zsidó irodalom megmentésére.

Most még egy szó Pulszky Ferencz ur tanácsára. Azt tanácsolja és pedig csakis jóakarólag a magyar zsidóknak, hogy alapítványokat tegyenek a különféle gymnasiumoknál, illetőleg ösztöndíjakat teremtsenek. Nincs is kifogásunk az ellen, ha zsidók, egyesek, minél nagyobb ösztöndíjakat létesítenek akár milyen féle iskoláknál, de hogy a zsidóság tegye és most tegye, azt határozottan visszautasítanám. Pulszky Ferencz ur ezen különben nagyon is jóakaró indítványa legvilágosabban illusztrálja, hogy nyakig uszunk a reakcióban. Ha még az oly tisztaszínű liberalis mint Pulszky Ferencz is annyira belesodortatott az uralkodó áramlatba, hogy koncessiókat ajánl a zsidóknak, melyek árán vásárolják meg meg-tűrésüket a gymnasiumban, akkor itt az idő, hogy a szabadelvű állás-pontot, a jogalapot a végletekig védelmezzük. Szántó.

Zsidó iskola-e vagy anyakönyvvezető ?

Motto : „Ne nyuljatok felkentjeimhez és prófétáimat ne bántsatok. (Kronika 16. 22.) Istennek felkentjei az iskolás gyermekek, prófétái a tanítók.“

A zsidó anyakönyvek vezetésére vonatkozó rendelet a hitközségi tagokat újabb adóval terhelte meg. Sok hitközség kénytelen egy újabb intézményt t. i. a papi intézményt, akarata ellenére életbe léptetni és fenntartani. Minthogy számos hitközségben a tagok megadóztatása elviselhetlen fokot ért el, találkoznak községek, melyek terheik könnyebbitéseért legnagyobb sajnálatukra kénytelenek az eddigi korszerűen vezetett iskolájukat feloszlatni, megvonni gyermekeiktől a zsidó szellemű nevelést és tanítást és akarataik ellenére gyermekeiket a községi vagy más felekezeti iskolába járatni. Számos község, mely szent felekezeti hivatásának tartotta nagy áldozatok árán fenntartott iskolájába gyermekét nevelni, fájó szívvel kénytelen lemondani atyai kötelességéről, kénytelen a vallási nevelést mostoha gyermeknek tekinteni és saját édes gyermekétől megvonni az éltető, tápláló és a felekezeti szilárdságot előidéző zsidó iskolát. „Kiszárad a fű, elhervad a virág, de Isten szava megmarad örökké,“ ez volt jelszava a legkisebb zsidó községnek is, midőn véres verejtékével szerzett keresményének részét az iskola fenntartására fordította és az igaz hit plántálását elősegítve, az isteni szó fenntartását iparkodott előmozdítani. Számtalan zsidó hitközség van, mely nem a papi intézmény által tartotta fenn magát, hanem igenis fenntartotta őket a zsidóságnak, a hazának, a művelt világnak a zsidó iskola. Mert a zsidóság legnagyobb része nem tartotta szükségesnek a papot, jelölül annak mellett bizonyítanak azon számos községek, a melyek évtizedeken át nem tartottak papot, de szükségesnek tartotta a zsidó iskolát és ezen állításomat bizonyítja a legkisebb zsidó község is, mert iparkodott iskolát fenntartani. Eddig ez így volt, de sajnos, ezentul másképp lesz. Feloszlanak a zsidó iskolák. A zsidóságtól megvonatik a tápláló erő, mely a felekezeti és emberi létküzdelem legbiztosabb alapja volt, eltereltetik a zsidó gyermek a jót, szépet és nemest termő földről és oly talajba ültetetik, a hol tönkre tétetik az egyesekkel az egész magyarországi zsidóság.

Legjobban vannak veszélyeztetve a kis hitközségek iskolái. Ezen hitközségek eddig a tanító által vezették anyakönyveiket és kettős célt értek el, volt gyermekeiknek jó iskolájuk és az állammal szemben kifogástalan megbízható anyakönyvvezetőjük. Ezen hitközségek, az anyakönyvek rendezésére vonatkozó rendelet szigorú végrehajtásával kényszerítetnek papot alkalmazni és így az egyházi terhek elviselhetetlensége következtében kénytelenek az iskolát feloszlatni és a drága kincs gyanánt féltett zsidó iskolát pótolni fogja a pap. Az intéző körök ily módon óhajtanak állomást szerezni

a rabbi-képző-intézet növendékeinek. *) Ne feledjék ezen intéző körök azt, hogy a zsidóiskolák tönkre tételével tönkre megy a zsidóság és akkor kérdés, kiknek számára nevelnek majd papokat. És hogy nem frázis, a mit mondok, következő megtörtént tény bizonyítson állításom mellett.

Csongrád zsidó hitközsége pár hónappal ezelőtt feloszlata iskoláját egyedül azon oknál fogva, mert a törvény papnak alkalmazását sürgette. Ha ezen rendelet életbe nem lép, esze ágába nem jutott volna e községnek, hogy papot alkalmazzon, viszont az sem, hogy iskoláját feloszlassa. A hitközség árverést hirdetett és áruba bocsájtotta két tanítóját, mivel hogy a hitközség iskolai és papi terhet el nem viselhet **) Kérem tehát, az összes rabbi-szeminariumból kikerült papok, avagy a hattorával és a bajai polgári iskolából nyert 4. osztályu bizonyítvánnyal ellátott papok fogják-e pótolni azon veszteséget, a mely ezen egy iskolának feloszlásával a zsidóságot érte!! ... Nem!! Az egész csongrádi zsidóság jövő nemzedéke nem a mienk többé. Zsidók lesznek, de hiányozni fog a zsidó érzés, hiányozni fog a felekezeti ragaszkodás, hiányozni fog a felekezeti intézményekért a lelkesedés és netaláni vészteljes napokban, a melyek a zsidóságra sajnos, szoktak jönni, hiányozni fog a felekezeti szilárdság és lankadozva, hamar fogja magát elhatározni arra, hogy zászlaját elhagyja.

A mi megtörtént Csongrádon, meg fog történni sok más helyen is. Mihelyt a rabbi-szeminariumból nagyobb számmal fognak kikerülni a papok, azonnal sürgetni fogják az intéző körök, hogy az ideiglenes minőségű anyakönyvvezetők állásaiktól megfosztassanak és helyeiket papok foglalják el. Papot és iskolát ezen kis községek nem lévén képesek fenntartani, feloszlatták majd iskolájukat, gyermekeiket a községi iskolába adják és a tanítók mehetnek majd házról házra koldulni és kérve kérni, hogy „adjatok, óh adjatok! a mit nektek Isten adott.“ ***)

A magyarországi zsidó tanítószolgálat nem állhat többé semlegesen. Első sorban az országos zsidó tanító-egyesület mint zászlóvivője a magyarországi zsidóságnak, tartsa hivatásbeli köteletségének egy rendkívüli közgyűlés egybehívását, a melyen ezen ügy bővebben megbeszéltesék és keresse meg a magas kormányt, miszerint engedtesék meg, hogy a kisebb községekben tanító lehessen az anyakönyvvezető. Az esetben, ha ezt nem érhetné el, úgy tegye meg a kellő lépéseket, hogy az orsz. zsidó tanítóképző feloszlattassék, mert az onnan kikerülő tanítókra nem leszen szükség, mert nem lesznek iskolák.

Tenni mindenáron kell! Sorakozzunk azon zászló alá, a melyen irva van: „Isten az én zászlóm.“ És ha a papi intézmény a zsidóság tönkretevését óhajtja, úgy mutassuk meg mi, hogy felekezetünk fenntartását mi tanítók hivatásunknak tartjuk és megmentve a zsidó iskolát, szilárdítsuk meg a tanító állását, a mely a csongrádi kartársakról példát véve, veszélyeztetve van.

Szeged, 1887. február hó 18-án.

Deutsch Samu,
zsidó tanító.

*) Az intéző körök — ha ilyenek vannak — nem gondolhattak arra, hogy akadnak majd községek, melyek iskolájuk árán fognak anyakönyvvezető papot alkalmazni. Sz.

**) Semmi sem bizonyítja, hogy a község kénytelen volt iskoláját feloszlanni. A csongrádi hitközség elég vagyonos, csak a közöny és a szeszély volt ott mérvadó. Sz.

***) A csongrádi hitközség eljárása tanítói irányában nemtelen és népünk finom érzéke gyermekei nevelése iránt elég biztosíték, hogy utánzásra nem fog találni. Ha egy hitközség nem képes maga külön anyakönyvkerületet képezni, más községhez csatlakozhatik. A kormány nem követelte a csongrádi községtől, hogy külön rabbiságot tartson; iskolájukat pedig földadták, mert bizonyosan vannak az ottani „intéző“ körök közt emberek, kik maguk sem járván iskolába, ezt nem tudják kellően megbecsülni. Sz.

Tulkapások.

E lapok utóbbi számában felvettük a kérdést:

1. Szabad-e a hitközségnek kénye-kedve szerint felosztatni iskoláját és ez esetben a tanítót üres kézzel szelnek bocsátani?

2. Adott esetben hová forduljon a szegény tanító, hogy igazságot és méltányosságot találjon itt nálunk Magyarországon?

A kérdések sokkal fontosabbak, semmint azt első tekintetre gondolnók, mert ha sikerülne a hitközségeknek a törvényt ily módon kijátszani, úgy maholnap nem egy — hanem több tanító jut koldusbotra.

Mintha hallanók az ellenvetést, hiszen egy fecske nem csinál nyarat, amit *Babocsa* hitközsége megcselekedett, azt más hitközség nem utánozza. Bocsánat!

Megtörtént a dolog másutt is, hogy a hitközség oly módon rázta le tanítóját a nyakáról, hogy feloszlatta iskoláját és midőn a tanító távozott, újra szervezkedett.

Konkrét példával szolgálunk.

Friedländer Ignác gyömörei tanító a törvény betüjének megfelelőleg lett alkalmazva Gyömöre hitközségében; hosszabb időn át működött ottan, és midőn már azt hitte, hogy véglegesítve vagyon, utifüvet kötöttek a sarkára és ő ment.

Panaszt emelt ugyan *Vargyas Endre* györmegyei kir. tanfelügyelő urnál, ki 1886. október hó 20-án fel is hívta az illető hitközséget, hogy nyilatkozzék, vajjon mi oknál fogva mozdította el tanítóját; de a kedves hitközség a tanfelügyelőséget eddig válaszra sem méltatta és a tanító kóbor és bujdosó lett édes hazájában.

A mi megtörtént *Babocsán* és *Gyömörén* ma, az megtörténhetik *Piripócs*on holnap. A kérdés azonban az, vajjon nem lehet-e nálunk e tekintetben jogorvoslást találni?

Igen is lehet.

A m. miniszterium 1880. január hó 13-án 32225/1880. szám alatt kelt rendeletében világosan kimondja, hogy a tanító az 1868. 38. t. cz. értelmében élethossziglan van választva és őt állásából elmozdítani csak azon esetre lehet, ha súlyos hanyagság, vallástalanság vagy polgári büntény bizonyult reá, — más esetet sem a törvény, sem a rendelet nem említvén, világos, hogy a tanító a község szolgálatában áll még akkor is, ha csak 4—5 tanuló látogatná az iskolát. Ugy ám; de hátha a község a 4—5 tanuló után befolyó iskolapénz és egyéb csekély jövedelme erejéből egyáltalán nem képes iskoláját fenntartani?

No ez esetben a közigazgatási bizottság közbejöttével jegyzőkönyvet vesz fel, melyben kimondja, hogy a jövő évre kénytelen iskoláját felosztatni, a folyó évben kötelezve van a tanító fizetését pontosan kiszolgáltatni és az év végével a tanítónak közös megállapodás szerint végkielégítést adni. De akkor iskoláját sohasem nyithatja meg újra és a gyermekeket a helyben fenálló más nyilvános iskolába tartozik járatni. Magánoktatásban lehet a gyermekeket részesíteni; de úgy, hogy csak egy család gyermekei vannak együtt, amint több család küldi magzatait egy helyre, úgy ez már zúgiskola és a tanfelügyelőnek jogában, sőt kötelességében áll ezt felosztatni.

Azért ha valamely kartárs elég szerencsétlen volna oly helyzetbe jutni, hogy hitközsége a nevezett módon akarna tuladni rajta: úgy forduljon panaszával egyenesen a m. miniszteriumhoz, ott majd találnak ezerfüvet a baj orvoslására. Még egy kis vig történettel kedveskedünk.

Hol, az nem tartozik a dologhoz, mondjuk, hogy Sopronmegye egyik nagyobb hitközségében megtörtént, hogy az egyetlen magzat haza

jöve az iskolából, elbeszélte drága szüleinek, hogy a gonosz tanító őt csufolta.

A halálra rémült szülők, a szörnyű haragra lobbant hitközségi elnök kapva a borzasztó büntényen, beállottak az iskolába és ott nyakra-főre fegyelmi eljárást indítottak a tanító ellen, még pedig oly formán, hogy a tanuló ifjuság színe előtt kompromittálták a tanítót az által, hogy vallatták a tanulókat, kik közül 3 tudott szerencsére mondani valamit a hallatlan büntényről, míg 33 mitsem tudott az egész dologról.

A 3 terhelő, idéttlen talán betanított tanu vallomása alapján a tanítót 20 frt. pénzbírságra ítélte az omnipotens hitközség.

Tehát ez is megy?!

A mi fogalmaink szerint fegyelmi eljárást egészen más úton kell és lehet a tanító ellen intézni, és akkor is, ha a tanító terhére rótt büi csakugyan kézzelfogatóvá válik: a hitközség nem pénzbírságra, hanem legfőlegb megfenyítésre vagy ismételt esetben megdorgálásra ítélheti a tanítót.

Magam is részesültem már a kiváló szerencsében, hogy oly megdorgálást kaptam, mely testvérek közt ért meg 20 frtot, de azért pénzembe nem került; — ellenkezőleg a drága okiratnak még én vettem jó hasznát.

Persze én nem gúnyoltam a tanulót, ilyesmivel én nem kezdek; vétkem abban állott, hogy követve a legnagyobb tanító Mózsés példáját: nem beszéltem a sziklához, — hanem úgy ütöttem. Régen volt. Azóta sohasem bántottam senkit. Ki nem hiszi, inditson ellenem fegyelmi eljárást. De az Istenért ne tanulóim körében; mert — — — ez nem illik.

Schön Bernát.

E tárgyra vonatkozólag más helyről a következő sorokat vettük:

E hó 10-éről kelt lapjában „Tévedések szomorú játéka“ czim alatt, Schön Bernát ur által közölt cikkben egy hitközség életéről oly adattal szolgált, melyről mondja, hogy megérdemli, hogy a zsidóság évkönyveiben megörökítség, én a t. íróval e tekintetben nem lehetek egy nézetben, sőt azt mondanám, hogy az ilyen adat a zsidóság évkönyveiből kitörültessek, hogy ilyen egy zsidó hitközség elnökétől elkövetett brutális eljárás ne szolgálhasson példának, az ugyan sajnos, de még mindig található basáskodni szerető községi elnököknek.

Schön nyílt kérdéseire volnék bátor nyíltan következőben felelni:
Az első kérdésre; szabad e? s. t.:

Az 1868-ik évi 38. t. cz. 44. §. szerint oly községben, a hol legalább 30 tanköteles gyermek van, a kinek szülői a fennálló felekezeti iskolát használni nem akarják, köteles a község közös népiskolát állítani, de ez esetben eddigi gyakorlat és miniszteri rendeletek szerint, a felhagyott iskolai tanítót vagy az ujonan szervezett iskolában kell alkalmazni, vagy a hitközség másképen, például mint hitoktató, v. nyugdíjképen tartozik a tanítóról gondoskodni — továbbá említett t. cz. 138. §. szerint a tanítót élethosszig választják, s csupán súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás, v. polgári büntény miatt mozdítható el, — 140. §. szerint pedig halál esetén is bizonyos kötelezettségekkel tartozik a község az özvegy és árvák iránt — és minthogy felteszem, hogy e cikkben említett Steiner Dávid tanító ur a 138. §-ban fensorolt vétkek egyikében sem bűnös, magától következik a 2-dik kérdésre a felelet, u. m:

Forduljon az országos izr. tanítóegylet érdemes választmányához, mely bizonyosan e megsértett tanító ügyében a szükséges lépéseket fogja megtenni, de forduljon az ő kerületi tanfelügyelőjéhez is, ki mint a tani-

tók pártfogója s az iskolatörvény megtartás feletti öre, az igazságot érvényre juttatni, s az önkéntes eljárásnak gátot vetni fog.

Ez az én szerény nézetem, s csak megelegedésemre fog szolgálni, ha Schön ur abba a helyzetbe fog jutni, Steiner urnak adott elégtételről jelentést tehetni.

Vác, 1887. február hó 14. *Vitt Manó*, az egyesület pártoló tagja.

Az orsz. magy. izr. tanítóegyesület olvasókönyvei.

Magyar nyelven szerkesztette *Radó Vilmos*, németül *Mendl Lajos*. Ismerteti *Dr. Málnai Mihály*, képzőint. tanár.

(Folytatás és vége.)

Ebből az is kitűnik, hogy az erény mindig függ azon társadalomtól, melyben az ember éppen él. Egy vadászéletet élő indián törzsfőnökének egész más erényeket kell kifejteni, mint egy pásztoréletet élő mongolnak, vagy a művelt polgári társadalom tagjának.

Azt is látjuk, hogy az erény a történelmi időkben változó, folytonosan fejlődő és nemesülő fogalom. A régi időkben, midőn az emberek még vadász, halász vagy nomád életet éltek, nemcsak társadalmi életük állt a maihoz képest igen alacsony fokon, hanem erkölcsiségük is, minél gazdagabb, fejlettebb lett a társadalmi élet, annál nemesbék lettek erkölcsi erzelmeik is. Ebből az a vigasztaló tudat származik, hogy Isten segítségével a világ mindig halad, javul. A gyermekeket tehát úgy tanítjuk erkölcsiségre, ha megtanítjuk a társadalmi élet ismeretére, fejlődésére, legegyszerűbb elemeitől egész a mai napig, úgy mint azt a történet elénkbe tárja. Természetes, hogy a mellett arra is megtanítjuk, hogy az ember értéke egy dől attól függ, hogy egyrészt, mikép rendeli alá magát a vallás parancsa szerint Isten szent akaratának, másrészt. az erkölcsiség követelményei szerint saját érdekét azon társadalomnak, melyben él. Az is természetes, hogy ha Isten kinyilatkoztatásait tanítjuk, nem fogjuk Jezsaiás prófétát előbb tárgyalni, mint a mózesi törvényeket, hanem fordítva, és épp úgy a történetben nem fogjuk II. József nemes reform kísérleteit előbb tárgyalni, mint Szent-István épp oly nemes, de könnyebben felfogható működését. Vagyis mindkét tárgyban a történelmi fejlődés egymásutánjához tartunk magunkat és minden osztályra pontosan kiszabhatjuk az elvégzendő tananyagot, a tanítandó vallás és erkölcsös igazságokat. A társadalmi élet szemléletes világos képét csakis az egykoru írók műveiből szerezhethetjük és épp úgy, mint a vallás igazságait az eredeti forrásból, a bibliából tanítjuk, úgy kell a társadalmi életet is az eredeti forrásokból a történelmi kútfőkből tanítani. Ime tehát vannak ismeretek, melyeket nem lehet a külső világ szemléletéből meríteni, hanem csakis olvasásból, még pedig rég elhalt írók műveinek olvasásából. Nem tartjuk czáfolásra érdemes ellenvetésnek, hanem csak üres casuistikának azt, ha valaki azt mondaná, bibliát és történetet elbeszélheti a tanító, tehát ez nem okadatulja az olvasás tanítás szükségességét, mert mindenki belátja, hogy oly jó senki sem beszélheti el Isten mint nevelte Ábrahámot, mint azt maga a biblia teszi, és Szent-László életet nem oly szépen, mint azt a krónika írója teszi.

Továbbá arra is kell számítanunk, hogy az iskolai évek eltelte után, ilynemű ismereteket csakis olvasásból szerezhethetni. A szemléltetés, tapasztalatszerzés, igazi módja tehát e téren az olvastatás. Lehet tehát mondani, hogy három iskolai tantárgy van, melynek legfontosabb talán egyedüli eszköze az olvasás: a nyelvoktatás, a vallástan és a történet.

Igy tehát az olvasókönyv számára pontos határozott feladatot jelölhetünk ki, rendeltetése, hogy e három tantárgy tanításának eszköze legyen,

és csak azt az olvasókönyvet tarthatjuk jónak, mely e célnak megfelel. Ha e fent kimondott elveket irányadó szempontokul elfogadjuk, bizonyára nem térünk el az igazságtól, ha kénytelenek vagyunk kimondani, hogy az összes eddig megjelent olvasókönyvek, talán elég alkalmasak a gépies olvasás begyakorlására, de éppen nem felelnek meg az általunk kitűzött magas célnak, és így az orsz. izr. tanítóegyesület nemcsak, hogy teljesen jogositva volt új olvasókönyvek kiadására, hanem ezekre égető szükség volt iskoláink emelésének érdekében. Ezek után már most higgadtan részrehajlatlanul megbíráthatjuk az egyesület által eddig kiadott olvasókönyvek három kötetét.

Vegyük először is szemügyre a II. osztályos olvasókönyvet. Azt látjuk, hogy a valláserkölcsei oktatásnak akarnak szolgálni az ösátyák életéből vett elbeszélések, speczialiter a nyelvoktatásnak s népmesék és versek. Utóbbiakkal legkönnyebben végezhetünk. Mindenki, a ki azokat csak kissé szemügyre vesszi, azt fogja találni, hogy kezdő fokon mind formára mind tartalomra nézve alkalmasabb verseket nem lehetett volna találni. Nehezebb kérdés annak eldöntése vajjon a népmesék helyén vannak-e? Annyit már fentebb mondtunk, hogy az olvasókönyv prózai részébe mintás stílusú elbeszéléseket kell felvennünk, és az bizonyos, hogy formára nézve egyszerűebb, a gyermek által könnyebben felfoghatóbb elbeszéléseket nem találhatunk. De az a kérdés, tartalmuknál fogva megérdemlik-e az olvasókönyvbe való felvételt. E kérdésre nemcsak hogy igennel felelünk, de szeretnők erről iskolaügyünk érdekében tanfőrfiainkat is meggyőzni. A gyermeki lélek kiváló sajátága, hogy benne erősen működik a képzelet. E vágyat okvetlen ki kell elégítenünk, mert ha mi nem tesszük, ha mi nem adunk a képzeletnek irányt, az magára hagyva is kielégítésre tör, és sajnos tapasztalatok mutatják, hogy gyakran mily tévuttra téved. Ez az oka, hogy az iskola által ki nem művelt, nemes irányba nem terelt képzelő erő a ponyvairodalom rém termékeiben keres kielégítést és gyakran az elmét és szívet megmérgezi. Mert jól jegyezzük meg a képzelőtehetség az, mely bennünket érzelmeket, indulatokat, vágyakat gerjeszt és ferde, elrontott képzelődés csalja gyakran az embert ferde vágyak és tettek terére. Látjuk tehát mily fontos dolog a képzelőtehetséget egészséges, ép táplálékkal kielégíteni. Mármost a gyermekek számára készült elbeszélések, a mint az olvasókönyvekben szerepelni szoktak, morális tekintetben ugyan kifogástalanok, de oly képzelet-szegények, hogy éppenséggel nem hatnak a gyermek szívére, hanem undort keltenek benne. A mellett nagyon is muló hatásuk, mert nem hiszem, hogy a gyermek később is, felnőtt korában éppenséggel sohasem tér hozzájuk vissza, pedig ez a maradandó hatás első feltétele. Ezzel ellentétben a népmese megragadja képzeletünket, szívesen halgatja öreg és ifju, mert a népköltészet örökké friss, örökké ifju kiapathatatlan forrásából fakad. Úgy elbájolja lelkünket, mint a hogy az üde illatos rét szemünket zöld pázsitjával, tarka virágaival. A kinek szíve ép és romlatlan, a ki az igazi költészet iránt érzékkel bír, arra mindig mély hatást fog gyakorolni a népmese, minden költészet eme legősibb, legeredetibb forrása. De nemcsak az igazi költészet e vonásaival bír a mese, melyeknél fogva korkülönbség nélkül mindenki élvezheti, hanem egész gondolkodás módja megfelel a fiatal gyermeki léleknek, mert a nép gondolkodása rendkívül rokon, hasonló a gyermekéhez. Ennélfogva korához gondolkodásmódjához illőbb olvasmányt nem nyujthatunk neki. A mellett a mese mély és tiszta erkölcsi érzéssel van áthatva. Az ártatlan bár néha hosszú szenvedés után győz. A jó szív megjutalmaztatik, a gonosz, irigy megleli büntetését. Pártját fogja a szegény gyámoltalan, ügyefogyottnak, a gazdag és dőlyfős ellen. A vad erőszak kénytelen hátrálni az ügyesség és eszesség a

hűség és kötelesség teljesítője előtt. Ez erkölcsi tendentia azonban nincs hosszú unalmas prédikációba foglalva, kiviláglik az egész mese folyamából. A mellett a szereplő személyek (akár állatok, akár emberek) lelkiállapota oly egyszerű, hogy a gyermek örömmel élvezettel elmerül bennük, mert könnyen felfoghatja. Nagyon természetes, hogy nem kell megelégedni a mese egyszerű elolvasásával, hanem a tanítónak bele kell mélyednie a gyermekekkel együtt a szereplő személyek lelkiállapotába, részletesen beszélgetni kell róluk, jellemezni kell őket és végre levonni az erkölcsi és pszichológiai tanulságot. Oly nagy a mese személyei iránti érdek a gyermekekben, hogy nem kell attól félnünk, hogy ilyen beszélgetés unalmassá válik. Így pl. a farkastanya című meséből megtanulhatjuk, hogy többen egyesülve többre vihetjük, mint egyedül, hogy az oktalan félelem megárt; a királyfi és nejében a női hűség ragyogó példáját látjuk.

Az olvasókönyv verses része pedig teljes összhangzásban van a prózai résszel. Elképzélhetjük, hogy a tanító ily olvasmányokat minő egész más buzgósággal, szívvél lélekkel fogja tanítani, mint a reá nézve érdektelen apró cseprő összetákolt ifjusági elbeszéléseket. De a gyermek is minő egész más hévvel fog neki feküdni az olvasásnak, mert ez egy ő általa érzett valódi lelki szükségletet elégít ki. Mi tehát e tekintetből is melegen üdvözljük ez olvasókönyvet és tőle ifjuságunk olvasó kedvének emelését, izlésének tisztulását, képzeletének nemes irányba való terelését várjuk, és reméljük, hogy mindenki, a kinek ifjuságunk nevelése, nemzetünk és felekezetünk érdeke szíven fekszik, iparkodni fog azokat iskoláinkban terjeszteni. Ine tehát azt látjuk, hogy nyelvi, jobban mondva irodalmi szempontból könyvünk e része teljesen kielégítő, az a kérdés, ép ily megfelelő-e a vallás-erkölcsi oktatásnak szolgáló része?

Gondolom e helyen nem kell bővebben fejtegetnem, hogy vallásos műveltségünk alapja kutforrása nem lehet más mint a Szentírás és iskoláink egyik legnemesebb, sőt nem áttallanám kimondani legfontosabb kötelessége a tanulókat nemcsak megismertetni a Szentírással, hanem oly szeretet kelteni iránta, hogy az ifjuság nemcsak, hogy szívesen visszaemlékezzék rája, hanem később is ösztönözve érezze magát a vallásosság, e kiapadhatatlan forrásából meríteni, hogy késő vénségéig lelkesedéssel örömmel olvassa azt. Hogy jelenleg ez nincs így, azt mindenki tudja, és hogy a héber nyelvi oktatás, e bajon nem segít, azt sem kell bizonyítanom. E bajon nem segíthetünk másképp, minthogy a Szentírást jó magyar fordításban felvesszük az olvasókönyvbe és egyszersmind egy jó fordításról gondoskodunk a felnőttek számára. Ez utóbbit azért tartjuk szükségesnek, mert a héber nyelv tanításában nem érünk el annyi eredményt, hogy a bibliát felnőttjeink eredetiben olvashatnák. Az olvasókönyvbe felvett részleteket úgy kell kiválogatni, hogy azok később az egész biblia elolvasására képesítsék a gyermeket. Itt tehát nem szabad kényünk-kedvünk szerint ezt vagy azt a darabot a II. III. vagy IV. osztályos olvasókönyvbe felvenni, hanem valóban szigorúan meg kell határozni, hogy minden egyes osztályban mi taníttassék. Olvasókönyvünk a II. osztály számára a patriárkhák korát vette fel. A gyermeki fejlődés e fokán a bibliából sőt az egész világirodalomból alkalmasabb tárgyat nem szemelhetnénk ki.

Isten maga választja ki a jámbor Ábrahámot, a ki rokonai közül egyedül tiszteli és imádja, hogy maga tanítsa; parancsára hagyja el ősei hazáját, hová annyi kedves emlék fűzi, 75 éves korában, hogy egy fáradalmas ut viszontagságainak tegye ki magát, ismeretlen uton egy általa ismeretlen országba. De ő bizik Istenében és az meg is segíti.

Nyájaival együtt halad át a végtelen pusztaságon, a nap hevében kinezva a szomjtól, kitéve vad állatok és rablók támadásainak, míg végre

eljut az ígért földjére. Mily ihletteljes tisztelettel pillant fel a gyermek az ősz patriárkára, Isten barátjára, mennyi vihar vonult el fölötte, mennyi megpróbáltatásnak volt kitéve, de ő rendületlenül áll, mint a Libanon czédrusa, nyugodt fenségében, Istenbe vetett erős bizalmával. Ép ily meghatározó kép a két ellenséges testvér, Ésau és Jakob, ennek vétke, bűnhődése és töredelmes megjavulása.

De mindezeket felülmúlja József és testvéreinek története, oly történet, mely örökké legmélyebb hatással lesz az ifjuság fogékony lelkére. De bármily erős vallásos és erkölcsös érzés nyilvánul is e történetekben, az még sem haladja fölül a 7—8 éves gyermek felfogó képességét. A mély erkölcsi tartalmon kívül, mely eltörülhetlen erővel vésődik be az ifju lélekbe, ép oly vonzó a patriárkák egyszerű életmódja, mely a bibliából előtárul. A szentírás tanítása csak akkor érhet el teljes sikert, ha valóban a leg részletesebben leírjuk, lefestjük a földet és a szereplő személyek életmódját is. Így a patriárkák korának tárgyalásánál egyrészt a legelemibb vallásos és erkölcsös igazságokat nyerjük, másrészt a legkezdetlegesebb népeletről nyerünk világos képet. Ez az oka, hogy minden történeti oktatás élére a patriárkák korát kell helyeznünk és azért való az a II. osztályu olvasókönyvbe és sem előbbre és sem későbbre. A mellett a mód, melyen a szerző a bibliai olvasmányokat adta, dicséretre méltó. Nem adott modern nyelvű vizenyös fordítást, sem száraz tartalom kivonatot, hanem iparkodott visszaadni a bibliai nyelv zamatját. A biblia tartalmát csak az adhatja hiven vissza, a ki annak formáját is iparkodik megtartani, mert a mint egy gondolat, egy kifejezés formáját változtatom, annak értelme is változik.

Egy drasztikus példa bebizonyíthatja ezt. Ha Petőfit egy német verses fordításban olvasom, az nagyon veszít az eredetihez képest, de teljesen hatásküli, ha a fordítás csak prózai és hát még, ha csak a költemény tartalmát adja röviden. Ez utóbbiból bizony az eredeti költeményre senki sem ismerhetne rá.

Ebből látjuk, hogy mennyire összefügg tartalom és forma és valószínűs vétket követnénk el, ha biblia fordításunkban nem ragaszkodnánk annak formájához és csak szabadon közölnők annak tartalmát. Nemcsak itt, hanem az egész olvasókönyven át sokszor használ a szerző tösgyökeres, zamatos kifejezéseket. Igaz, hogy ezek kissé megnehezítik a megértést, mert ifjuságunk és tanítóink egy része nem tud eléggé jól magyarul, de ezen a bajon könnyen lehet segíteni, ha a jövő kiadás alkalmával szerző nyelvi magyarázó jegyzeteket csatolna a könyvhöz, hasznuk pedig nagy, mert bővítik, gazdagítják a tanulók nyelvkincsét. Külömben pedig nevetséges volna a magyaros zamatos kifejezéseket mint vádat felemlíteni.

Oly bőven foglalkoztunk a II. osztályos olvasókönyvvel, hogy alig marad terünk a többi kötetre, pedig azok is megérdemlik a részletes tárgyalást. Itt tehát kénytelenek vagyunk arra szoritkozni, hogy kimutassuk, ezek hogy fűződnek a II. osztályoshoz és hogy vezetnek tovább annak anyagát a nyelvi, vallásos és történeti szempontból. A II. osztályban megkezdett népmesék nehezebb, bonyolodottabbakkal vannak folytatva. A verses rész néhány népies dal kivételével, többnyire az epikus költészet körén belül marad és tartalomra nézve szorosán hozzáfűződik a könyvek prózai részéhez, a mi a költemények iránti fogékonyt nagyon emeli. A bibliai történetből a III. osztályos olvasókönyv is teljes egészet nyújt: Mózes és a bírák kora, ép ugy a IV. osztályos könyv a királyok Salamonig. A történet tanításnak szolgálnak a III. osztályu könyvbe felvett olvasmányok a hun-magyar monda köréből, a IV. osztályosban a magyar történetet a királyság megalapításától a tatárjárásig

folytatják. A mint látjuk, minden kötet egy teljes egészet ad, minden kötetnél pontosan meglehetne jelölni, mennyi erkölcsi okulást, mennyi emberismeretet (psychológiát) merítet belőle a gyermek. Azonban e könyveknek nemcsak az az előnyük, hogy minden évfolyamra egy teljes egészet adnak, mely mint ilyen már magában véve is erős hatást gyakorol a gyermek lelkére, hanem az olvasókönyvek anyaga mind 3 éven át egy teljesen összefüggő egészet képez.

Minden évben mélyebb és mélyebben vésődik az olvasókönyv erkölcsös tendenciája a gyermek szívébe, a következő év nem szorítja ki az előbbi év emlékeit a gyermek lelkéből, mint más olvasókönyveknél, hanem mivel az előbbi évek anyagával szervesen összefügg, a lelki élet törvényeinél fogva fenntartja és megerősíti a gyermeki emlékezetben.

A mint látjuk az olvasókönyv zömét a bibliai részt teszi, ezt némileg megelőzik a népmesék, követi a hazai történet, a verses rész pedig mindenütt hozzáfűződik a prózaihoz és emeli, élénkíti azt. Remélhető, hogy tanulók, kik több éven át ez olvasókönyvek fonalán tervszerű erkölcsös oktatásban részesültek, az iskolából nemes, jó izlést, mély erkölcsös és vallásos érzést, belátást az emberi cselekedetekbe fognak az életbe magukkal vinni. Mindezekért köszönetet kell mondanunk az orsz. izr. tanítóegyesületnek, hogy ez olvasókönyvek kiadására vállalkozott.

Mielőtt ez ismertetést befejeznők még egy pár szót kell szólanunk. Az olvasókönyvekben az eddig említett olvasmányokon kívül még földrajzi és természetrajzi olvasmányokat is látunk. Tudjuk már, hogy e tárgyakat könyvből nem lehet tanulni, hanem csakis külső szemléletből. Ha az olvasmányokat szemügyre vesszük, azonnal látjuk, hogy nem is arra valók, hogy természettudományi tanulmány kiinduló pontjai legyenek. Azonban olyankor, ha ily tárgy tanítását befejeztük, ez olvasmányoknak is jó hasznát vehetjük, a mennyiben a már ismert dolgot most szép nyelven előadva olvastatjuk. Ez a tanulást élénkíti, a tanultak emlékezetbe vésését is előmozdítja és hozzászoktatja a gyermeket, hogy e tárgyakról is jó magyar beszédben tudjon szólni. Ha tehát igaz is, hogy szigoruan véve ily olvasmányok nélkül is ellehet az olvasókönyv, mégis a fent említett nyelvi szempontból és az emlékezésbe vésés szempontjából minden tanító azokat szívesen fogja ott látni.

Az izr. tanítóegyesület gondoskodot ez olvasókönyvekhez illő alkalmas a-b-c-és könyvekről is (magyarul Müller A., németül Herzog E.-től). E a-b-c-és könyvek azért ajánlhatók, mert tökéletesen megegyeznek azon elvekkel, melyek szerint az olvasókönyvek is ki vannak dolgozva. Nem tartozik czélomhoz itt az irva-olvasás tanítás módszeréről szólni, azonban meg kell jegyeznem, hogy a tanítás egyöntetűség is megköveteli, hogy eleitől végig terv szerint összefüggő könyveket kell használni. Az a-b-c-és könyvek különben eddigi ilynemű könyveinktől abban térnek el, hogy már a betűk betanításánál is kerülnek minden értelmetlenséget, második részükben pedig a gyermeki lélekhez illő olvasmányokat hoznak, t. i. népies verseket, népmeséket, a szentírásból a teremtés történetét. Remélhető, hogy e könyvek már vonzó tárgyuknál fogva és eltekintve egyéb jó tulajdonságaiktól, előfognak segíteni az olvasás tanítását és azért azokat a tanúgy minden barátjának melegen figyelmébe ajánlhatjuk.

Végül pedig azt kívánjuk, hogy az izr. tanítóegyesület, iskoláink javára még sok oly jó taneszközzel lásson el minket, mint az eddig felsoroltak.

Irodalom.

Az új bibliafordítás.

Deutsch Henrik képzőintézeti igazgató magyarra fordított bibliájára ismételve visszatérünk. A jónevű és bő tudományu szerző megérdemli, hogy nagyszabásu munkájával tüzetesebben foglalkozzunk.

Hát bizony nagyszerű egy munka ez. A két keleti nyelv úgy egybe van olvasztva, hogy közeli rokonságukat a laikus is észreveszi és plasticen kidomborított sajátágaikat kézzel foghatja. Emellett a nyelvtani és tárgyi magyarázatok egész egy kincsbányát tárnak elénk, melyből megannyi aranyigazságot és drágakövet aknázhatunk ki. Gyakran egy-két tollvonás világossá teszi azt, mi sok ember, de különösen fiatalabb kartársaink előtt talán homályos vagy teljesen ismeretlen volt. Ime csak néhány példa:

איננו „Ö sem nagyobb e házban nálamnál“ **איננו** ragozott módhatározó annyit jelent, mint **אין הוא** nem ő, épenugy: **אינני** nem én. Egész kis kommentár rejlik a következő vers sikerült fordításában: **ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד. והיה כאשר תרד** És kardodon élj és testvérednek szolgálj; és lésszen, a midőn lealázod magadat, le fogod rázni igáját nyakadról. **ופרכת עלו** lerázod, voltaképen: felbontod, szétrombolod igáját. Ilyen gyöngyszemek ezreivel szolgálhatnánk; de minek? Ott van a könyv maga, nem hiszszük, hogy van hazánkban néptanító, ki ezt meg nem veszi és behatóan tanulmányozza. A tudós szerző bizonyára nem veszi ezek után rossz néven, ha korszakot alkotó munkájának néhány gyengességét is bemutatjuk. Igazán csodáljuk, hogy a nagy szorgalom, kutatás és lelkiismeretes munkásság mellett kevésbé sikerült mondatok, kerekén kimondom hibák is csusztak be. Így például e mondat: **עד כלימי הארץ זרע וקציר**: így fordítja: A föld minden napjain vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, se nappal, se éjjel meg ne szünjenek. A jegyzetben szerző hozzá teszi **ויום ולילה** se nappal se éjjel, nem pedig **és nap és éj**, mintha ezek is a mondat alanyai közé tartoznának, mert ezekről nem mondható **לא ישבתו** ne szünjenek meg, hogy miért nem volna mondható, az a t. szerző nem magyarázza.¹⁾ Már pedig a mondat úgy van szerkesztve, hogy ezt az értelmet csak erőszakkal lehet kifacsarni.

Ime egy másik **ויחלם יוסף חלום**: József pedig álmot látta. Hogy miért látta, ezt a t. szerző így magyarázza: az ige meg a főnév ugyanazon töből származik, mi azonban a magyarban nem utánoszható. A következetesség kedvéért a következő mondatban a szerző úgy mondja, hogy **שמעו-נא החלום הזה אשר חלמתי** Halljátok csak ezt az álmot, a melyet láttam; ez hiba.²⁾ Mert ha nem is mondhatjuk meg a gyermekeknek mindazt, a mi igaz; de mindig igaznak kell lennie annak, amit mondani akarunk. Már pedig **אשר חלמתי** a melyet láttam, ellenkezik a valósággal. Már miért nem lehetne mondani: „Halljátok ezt az álmot, a melyet álmodtam? **As bot** János sem átalja az álmok álmodóját említeni. Még nagyobb kényuralomról tanuskodik, midőn **וישלחו את כתנת הפסים**: így fordítja: és összevagdálák a hosszú selyemköntöst, tehát **וישלחו** és összevagdálák, miért nem egyszerűen: és elküldék?³⁾

Szerkesztői jegyzetek: ¹⁾ Jól tette a szerző, hogy nem magyarázza, hadd forgassák tanítóink a logikát is. Se nappal, se éjjel: időhatározó. — ²⁾ Dehogy; nézze csak meg a tisztelt munkatársunk Egyesületünk II. oszt. olvasókönyvét, ott is úgy van: **álmot látta**; **chólámti** csak **chálómmal** összefüggésben jelent **láttam**, de **folyót láttam** már úgy mondatik: **róiszi**. — ³⁾ Azért, mert maguk vitték. Mi azt hiszszük, hogy a bírálónak is úgy kellene előbb minden kifogását az arany-mérlegen megtontolni, mint Deutsch a maga fordítását husz éven át mérlegelte.

Azt is tapasztaltuk, hogy a t. szerző többször egyes szókat nem is fordít. Pl. **ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת** hogy cselekedjem tehát e gonoszságot? Ha azt mondjuk: Hogy cselekedjem tehát e nagy gonoszságot, hivek maradtunk a szöveghez és a mondat értelmét csipetet sem csorbitottuk.

Különben mindezek csak csekélységek ama nagyszerű előnyökhöz viszonyítva, mikben a valóban remek munka bővelkedik. Azért nem is állhatunk ellene Deutsch fordítását kartársaink figyelmébe és pártfogásába a legmelegebben mint oly kézi könyvet ajánlani, mely ritkítja párját a héber-magyar irodalomban.

Schön Bernát.

Miért és hogyan kell népszerűbbé tenni hazánkban az iskolai takarékpénztárak intézményét? írta Hirschler (Szarvasi) Arnold Sziszekén.

Az iskola-takarékpénztárak sokat vitatott kérdéseivel foglalkozik szerző jelen füzetben. Teljesen át van hatva az intézmény üdvös voltáról; melegen, lelkesedéssel szól róla: szavai szívből jönnek és megtalálják az utat az olvasó szívéhez. Szól a nép rossz hajlamairól, társadalmi bajainkról: az iszákosságról, síkkasztásról, napjainkban annyira felszaporodott öngyilkosságokról, a pazarlásról. stb. és ezen bajok kuforrását — legalább részben — az iskolában találja, a mennyiben nem tanították a gyermeket takarékosagra és nem szoktatták arra, hogy a nélkülözhetőt nélkülözze. Szerencsésen polemizál az isk. takarékpénztár ellenzőivel. A nép anyagi és erkölcsi jólétének emelésére szerző kívánatosnak tartja, hogy az iskola-takarékpénztárak minden iskolában életbeléptessenek. Ezen intézmény népszerűbbé tételének eszköze gyanánt első sorban felemlíti a tanító lelkesedését az ügy iránt. A tanító sűrűen érintkezzék a gyermekek szülőivel, hogy meggyőzhessék őket az intézmény üdvösségéről. Az iskola-takarékpénztárak népszerűbbé tételére — szerző szerint — a kormánynak is kellene törekednie. Tüzzön ki a kormány is az orsz. magy. gazdasági egyesület mintájára, buzdító és jutalmazó díjakat. Küldessenek ki szakférfiak, kik az elmaradottakat buzdítanák, az elmaradás okát keresnék és a tanító útjait ebben az irányban egyengetnék.

A művecske jó magyarsággal, könnyedén és érdekesen van megírva, mely tulajdonokkal nem minden ilyen irányu mű dicsekedhetik. Élvezettel olvasható akár csak egy novella. Ajánljuk t. kartársaink figyelmébe.

A munka Weiss B. F.-nek van ajánlva. Ára 60 kr.

Sch. A.

STEINITZ BERNÁT

szül. 1816. megh. 1887.

Mintha a kérlelhetlen halál értesítőnkben állandó gyászrovatot akarna kierőszakolni, úgy ritkítja egyre pályatársaink sorát. Ledöntött megint ama régi oszlopok egyikét, a melyeken a modern zsidó iskola immár oly tekintélyes alkotmánya emelkedett. Vág-Ujhelyen örök nyugalomra kísérték e napokban — a mint az ottani izr. tanító-testület velünk tudatja — **Steinitz Bernátot**, évtizedeken át fényes sikerekkel működő kollégánkat. Nem vádolhatjuk a sorsot, hogy e tanférfit élte delén kiszakította volna körünkből, mert 71 évet töltött földi pályáján; nem sirhatjuk benne a hányt-vetett zsidó tanítót — a vándorbotot csak úgy per relata ismerte; — koporsójánál bizonytalan jövőbe néző özvegy,

vagy inséges árvák sem jajveszékelnék, minthogy — halljátok és bámuljátok! — tetemes vagyont hagyott hátra. Minden tekintetben megérdemelte a boldogult, hogy róla, a ki kiváló és hirneves tanító volt, közlönyünk hasábjában még lapzárta előtt, ha röviden is, megemlékezzünk.

Majdnem 30 évig állott szakadatlanul azon kitünő iskola szolgálatában, melyet Weisse a tudós rabbi, — Isten éltesse! — községében teremtett vala és vállalva a tanintézet teremtőjével s igazgatójával emelte azt ama színvonalra, a melyen az ötvenes és hatvanas években állott, a midőn nevezett iskola hazánk és különösen annak északnyugoti részének sok zsidó községébe világosodást árasztott és szép példájával modern zsidó iskolák alapítására serkentőleg hatott. Ha majdan hivatott és szakavatott toll fogja kimutatni, hogy a nyitramegyei zsidó iskoláknak, élükön a vágújhelyi tanodának, milyen osztaléka jut a magyar zsidó művelődés körüli érdemből, akkor nem fogja mellőzhetni *Steinitz* nevét sem, ki számos éven át a hazai tanítóságnak disze és büszkesége volt. Egyaránt híres volt ő mint tudós és mint methodikus. Alapos héber nyelvtudományát, zamatos irányát szent nyelvünkben csak hivatási buzgósága múlhatta felül és a lankadatlan férfit, ki egy félszázadon át nevelt és tanított, csak nagy nehezen birhatták arra, hogy öreg napjait nyugdíjban és tétlenségben élje.

Nagyobb odaadással és behatóbb szakértelemmel aligha valaki tanította a héber tárgyakat és hogy ha a zsidóság ama része, mely Vág-Ujhelyen nevelkedett és Budapesten úgy mint Bécsben oly kiváló kereskedelmi és társadalmi állást elfoglal, sokszor fényesen bebizonyítja, hogy fogékonyságuk felekezetük ügyei iránt nem enyészett el — akkor nem a legkisebb érdem benne *Steinitz Bernátot* illeti, a ki a tanítására bizott nemzedékekbe be tudta csepegtetni az el nem muló lelkesülést vallásunk és kulturális intézményeink iránt.

A gyászszertartásra, amint értesülünk*) a népes hitköztség apraja nagyja megjelent: Az izr. reáltanodai ifjúság, a hitk. előjárói, a tanítótestület összes tagjai. A gyászbeszédet Weisse József főrabbi ur tartotta és megható szavakkal ecsetelte a megdicsőült bokros érdemeit mint jeles tanférfiu és kitünő ember egyaránt. A sirkertben pedig Klein Lipót a népiskolai tanítótestület nevében mondott rövid, de velős búcsubeszédet és végre Frankl Ignác reáltanodai tanár is megható kifejezést adott a régi hű barát vesztesége okozta fájalmának.

A boldogult emitten a földön a nagy szellemi munkálkodáson kívül anyagi jólétben is részesült; adja az egek Ura, hogy a siron túli életben az utókor hálás emlékezete mellett örök béke lengjen porai fölött!

Mandl Bernát.

EGYLETI ÉLET.

A vidéki körök működése.

A nyitramegyei kör.

A mi két hóval ezelőtt történt, arról kell ma, mint hirről írnom. Hogy miért? Erre a pósta felelhet. A mi hónapokon át szívem egyetlen vágya volt, hogy vidékünkön országos egyesületünknek fiókja létesüljön, alig hogy ténynyé vált, siettem a központtal tudatni, mint örvendetes hirt, de sem levélben, sem az Értesítőben annak tudomásul vételéről nem olvastam. Még e hó elején a központból megkérdeztem, hogy mi lett a nagy mozgalomnak az eredménye. Most tehát újból elmondom.

*) Szirmai József t. tagtársunk szives közvetítése folytán Vöröss Simon ur, ottani kartársunktól vettük a boldogultra vonatkozó szép megemlékezést, de sajnálatunkra már elkésve és így csak néhány adatot használhattunk belőle. Szerk.

Mult évi december hó 28-án összegyűltek a nyitramegyei izr. tanítók a nyitrai izr. hitközség diszes tanácstermében számra nézve hatvanon felül. A jelenlevők e nagy száma a téli idő daczára, minden esetre örvendetes jelenség volt, a miből nagy érdeklődésre lehet következtetni. Csekélységem hosszabb beszéddel nyitotta meg az alakuló közgyűlést, melyben az országos egyesület jótékony ténykedését úgy az izr. felekezeti iskolaügy terén, valamint az izr. tanítók sorsának javítása körül iparkodtam feltüntetni. Arra is törekedtem, hogy nyomós érvekkel bizonyítsam a kör szükségét különösen vidékünkön. Nem akarom ezen érveket újból felsorolni, mivel e szerény sorok csak a megtörténteknek rövid jelentése legyen. Hogy érveim nyomósak voltak, legszebb bizonyítéka az, hogy egyesek erős küzködése daczára is, bár szégyellem ki is mondani, szavazás alá kellett bocsátanom, hogy megalakuljon-e a kör, vagy sem: nagy szótöbbséggel kimondatott, hogy a megalakulás kívánatos. Így aztán, miután elnöknek Neufeld Gusztáv érsekujvári kartársunkat választottuk meg, abban állapódtunk meg, hogy első rendes közgyűlésünket Nyitrán, s valószínűleg a peszách-félünnepeken fogjuk tartani.

Meg kell vallanom, hogy a vita, a megalakulás mellett és az ellen, szép és tárgyilagos volt. Mellette első sorban, a megnyitó beszédben én szólottam. Ekkor alig volt még sejtésem is, hogy akkora oppositíóval lesz dolgunk, mekkorát tapasztalnunk kellett. Beszédem végén ezen okból azt nem is tettem kérdés tárgyává. Ellené első sorban Szepesi kartársunk, verbói állami iskolai tanító szólott, szépen elmondott erős beszédben érvelt a megalakulás ellen. Beszédének merituma az volt, hogy létezik megyénkben általános megyei tanítótestület, ennek ellenlábast teremteni, nem méltányos eljárás. Kiemelte azonban, hogy kötelességének ismerje e megye minden izr. tanítója az orsz. egyesület tagjává lenni.

Beszédére válaszoltam, kiemelvén, hogy nem jut egyikünknek sem eszébe ez általános megyei tanítóegyesülettel harczra kelni, de iparkodunk kell a felekezeti iskolaügynek e megyét különösen érintő mozzanatait figyelemmel kísérni, s ott hol a tanítónak támogatásra van szüksége akár hitközségével szemben, akár betegség, s egyéb esetekben gyorsan és hathatósan eljárni. Figyelmeztettem egyszersmind a kartárs urat, hogy felszólalása által csak fokozta lelkesülésemet az ügy iránt, mert ha azok is, kiknek már nem létkérdésök a felekezeti iskola, bár izraeliták, annak fenmaradását czélzó intézmény ellen szólnak s harcolnak, úgy megkésztetett erővel kell nekünk mellette harczolnunk, kik nemcsak ezen iskolák nagyfontosságától a zsidóság fenmaradásának érdekében vagyunk áthatva, hanem a mi egyedüli kenyéradónk is.

Ellene harczolt a körnek Schwarz, nyitrai kartársunk is, ki egész kereken kimondja, hogy egyáltalában semminemü czélja nincs a vidéki köröknek. Ő is kívánja azonban kimondatni, hogy e megye minden tanítója belép az orsz. egyesületbe.

Erre azt válaszoltam, hogy az ország számos vidékén alakultak már körök mindenütt a zsidótanítóság diszei által alakítva és annak dicsőségére működnek, sőt az országos egyesület nagy gyűlése örömmel üdvözölte az eszmét, hogy a hazának legtöbb vidékén alakuljanak ily körök; de nincs is oly fontos hivatása sehol e hazának a köröknek mint a mi vidékünkön.

Nagyon szépen szólott a kör létesítése mellett Weisz, galgóczi kartársunk, ki lágyába szurt azoknak, kik ellene küzdöttek. Kimutatta az ellenharcz kuforrását és hatalmasan buzdította a jelenlevőket a megalakulásra.

Igen talpraesetten szólott Fischer, nyitrai kartárs ur is a megalakulás mellett, ki közvetítőleg iparkodott hatni a már látható két párt között.

Igy szólottak a megalakulás mellett még számosan, ellene azonban alig hangzott ezentúl fontosabb nyilatkozat, míg végre a következők határozottak:

1. Minden nyitramegyei izr. tanító erkölcsi kötelességének ismeri az országos egyesületnek tagjává lenni.

2. A kör tagjai az általános megyei tanítóegyesületnek továbbra is tagjai maradnak és annak céljai ellen küzdeni senki sem gondol.

3. A vidéki kör megalakul, elnökévé Neufeld Gusztáv választatott, jegyzője Fürth Samu, ki azonban nem lévén ekkor már jelen, nem nyilatkozhatott, hogy e tisztséget elvállalja-e.

4. Az első gyűlés Nyitrán lesz, valószínűleg még e tavaszon.

Ezek után néhány szóval megköszöntem a jelenlevők kitartását és ügybuzgóságuknak ama fényes jelét, melyet ezen alkalommal bebizonyítottak, felhívtam a kartársakat, hogy a meg nem jelent kartársakat is iparkodjanak közös ügyünknek megnyerni.

Jelenvoltak a gyűlésen tek. Árpássy Imre ur, a nyitrai izr. iskolaszék új elnöke, Boxhorn Vilmos ur, a nyitrai hitközség választmányi és az iskolaszék egyik legkiválóbb tagja és még mások. De nemcsak a nyitramegyei izr. tanítók jelentek meg a gyűlésre, voltak Barsmegyéből is. Így ott volt a többek közt Klein Simon verebéli kartársuk, ki igen szépen szólott a megalakulás mellett.

A hitközségnek abbéli szivességeért, hogy tanácstermét a gyűlés megtarthatása végett készséggel átengedte, a közgyűlés köszönetét tolmácsoltam.

Ez volna röviden a közgyűlés lefolyásának leírása, a mihez még csak azt fűzöm, hogy lébegjen most már valamennyiünknek tisztán csak a közös célért való lelkesedés tüze kebleinkben és törekedjünk arra, hogy a megalakult kör hazánk, felekezetünk és minmagunk javára éljen, viruljon és gyarapodjék!

Nyitrán.

Erber Lipót.

V E G Y E S E K.

— **Térszüke miatt a befizetett tagdíjakról szóló nyugtázást a jövő számra kellett félre tennünk.**

— **A hivatalos lap** f. é. február 23-diki számában csekélységet illetőleg a következő olvasható: „Személyem körüli magyar miniszterem előterjesztése folytán, *Szántó Eleázárnak*, a budapesti izraelita elemi iskola igazgatójának, sok évi tanítói működése közben szerzett érdemei elismerésül, az arany érdem-keresztet adományozom. Kelt Bécsben, 1887. évi február hó 13-án. Ferencz József, s. k. Br. Orczy Béla, s. k.” — Ismerőseim, barátaim és kartársaim közül ennek folytán számosan siettek üdvözleteikkel, kiknek egyelőre ezuton fejezem ki hálámat, rokonszenves érzületeiknek kifejezéseért.

— **Héber tanításra** egy okleveles néptanítót ajánlhatunk a t. cz. hitközségi előljáró uraknak, a kik talán iskolájukhoz olyan néptanítót akarnának alkalmazni, a ki a l a p o s tanítást nyújthat a Thoráh-, Raschi- és Gemaráh-ban. Az általunk ajánlt tanító egy kis felvidéki hitközségben derekasan működik ugyan, de derekasan is éhezik kitűnő képzettsége daczára. A magyar nyelvet is tökéletesen bírja. Említett tanító egy új állomást azonnal elfoglalna. Kérjük t. kartársainkat, sziveskedjenek ez irányban a sajnálatra méltó családapát minél előbb egy új állomásra segíteni, mert az, melyben működik, f. é. márczius 1-én megszűnik. Nétaláni ajánlkozások hozzánk czimzendők.

— **Megilath Eszter.** Ezen könyv Löwy M. budapesti könyvkereskedőnél P o l l a k Káim fővárosi néptanító által eszközölt magyar fordításban jelent meg e napokban. Ára 10 kr.

Schlesinger Ignátz nyomdája. Budapest rostély-utca (Károlykaszárnya) 3. sz.